

Doç. Dr.
Ahmet Gökçen

Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Sosyoloji bölümü
ahmet.gokcen@samsun.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8150-1880>

Eser Geçmişi / Article Past:

Başvuruda bulundu. Kabul edildi.
Applied Accepted
15/06/2023 29/11/2023

Araştırma Makalesi

DOI: <http://dx.doi.org/>

Research Paper

Tunus'un Demokratikleşme Süreci Bağlamında Tunus Genel İşçi Sendikası (UGTT)

Tunisian General Trade Union (UGTT) in the Context of Tunisia's Democratization Process

Öz

Tunus'un en köklü ve en çok üyeye sahip sivil toplum kuruluşlarından biri olan Tunus Genel İşçi Sendikası (Union Générale Tunisienne Des Travailleurs – UGTT), işçi haklarını savunmanın yanı sıra Tunus'un bağımsızlık mücadelesinden günümüze kadar birçok süreçte politik alanda önemli roller üstlenmiştir. Çalışma, UGTT'nin kısa tarihsel sürecini aktarmakla birlikte bağımsızlık süreci, Burgiba dönemi, Bin Ali dönemi ve 2011 Tunus Devrimi'nden günümüze kadarki sosyo-politik süreçlerde aldığı pozisyonları ve üstlendiği rolleri demokratikleşme çerçevesinde ortaya koymayı amaçlamaktadır. Tunus'un sosyo-politik tarihindeki önemli dönüm noktalarında toplum, siyasal iktidar ve muhalefet arasında arabulucu rol üstlenen ve geçiş süreçlerinin daha yumuşak olması için çaba sarf eden UGTT, Tunus'un demokratikleşme sürecinin en önemli aygıtlarından biri olmuştur. 1946 yılında kurulan UGTT, özellikle Tunus'ta tek parti rejiminin bittiği ve gerçek demokrasinin başlatıldığı 2011 Tunus Devrimi'nden sonraki süreçlerde aktif bir biçimde rol almıştır.

Anahtar Kelimeler: Tunus, Tunus Genel İşçi Sendikası, Demokratikleşme, Grev, 2011 Tunus Devrimi.

Abstract

Tunisian General Labour Union (Union Générale Tunisienne Des Travailleurs - UGTT), one of the oldest non-governmental organizations with the highest number of members in Tunisia, has played an important role in the political arena in many processes from Tunisia's independence struggle to the present, as well as defending workers' rights. The study aims to reveal the positions and roles it assumed in the socio-political processes from the struggle for independence, the Bourguiba period, the Ben Ali period and the 2011 Tunisian Revolution to the present, within the

Bu makale Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) Lisans ile lisanslanmıştır.

ORAFAM Journal - Muş Alparslan Üniversitesi Ortadoğu ve Afrika Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, lisanslama politikası ile telif hakkının ve kullanıcı haklarının açık olmasını sağlar. Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlar. / ORAFAM Journal - Muş Alparslan University Middle East and African Research Center Journal ensures that copyright and user rights are open with its licensing policy.

framework of democratization, while conveying the brief historical process of the UGTT. UGTT, acting as a mediator between the society, the political power and the opposition at important turning points in Tunisia's socio-political history, and making efforts to make the transition processes smoother, has been one of the most important instruments of the democratization process of Tunisia. Founded in 1946, UGTT took an active role especially in the processes after the 2011 Tunisian Revolution, when the one-party regime ended and real democracy started in Tunisia.

Keyword: Tunisia, Tunisian General Labour Union, Democratization, Strike, 2011 Tunisian Revolution.

Giriş

Kuzey Afrika'nın ortasında yer alan ve bir Akdeniz ülkesi olan Tunus, Fenike ve Kartacalılar'dan Osmanlı'ya kadar birçok imparatorluğun yönetiminde kalmış, en son 1881 yılından 1956'ya kadar Fransız sömürgeliğinden sonra bağımsızlığını kazanmıştır. Ülkenin güney ve iç kesimlerinde tarımsal üretim ön plandayken kuzey ve kıyı bölgelerinde ticaret ve sanayi hakimdir. Bununla birlikte Tunus'ta turizm sektörünün de ekonomideki payı dikkate değer bir büyüklüktedir. Bu sektörler dikkate alındığına nüfusun önemli bir kısmı çalışan olarak karşımıza çıkmaktadır.

1946 yılında kurulan Tunus Genel İşçi Sendikası (UGTT), bu sektörlerin yanı sıra birçok iş kolunun temsiliyetini üstlenen en büyük sivil yapılanma olarak karşımıza çıkmaktadır. UGTT bir sendika olmasının yanı sıra ekonomi ve politika alanda önemli bir sivil güç olarak da kabul edilmektedir. Bu güç kendini hem Tunus'un bağımsızlığı sürecinde hem de bağımsızlık sonrası demokratikleşme sürecinde kendini göstermiştir. Kitleleri harekete geçirme gücünü özellikle protesto ve grevlerde gösterirken aynı zamanda karar mekanizmalarında yer almış hatta çözüm odaklı hedefleriyle tarafları bir araya getirebilmiştir. Öte yandan hem iktidarla çok yakın ilişkiler kurabilen hem de iktidarı eleştirebilin özel bir konuma da sahiptir.

Bu çalışma UGTT'nin Tunus'un sosyo-ekonomik ve politik yapısında edindiği konumu ve hem bağımsızlık hem de demokratikleşme sürecindeki rolünü ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda öncelikle, sendikanın genel yapısı anlatılacak akabinde üç dönemde sivil bir aktör olarak bağımsızlık ve demokratikleşme süreçlerinde üstlendiği rolleri ve etkileri irdelenecektir. Bu üç dönem; bağımsızlık öncesi ve sonrası süreç olarak Burgiba dönemi, Zeynelabidin Bin Ali dönemi ve 2011 Tunus Devrimi süreci ve sonrası demokratikleşme dönemi olarak belirtilebilir.

1. Tunus Genel İşçi Sendikası (UGTT)

UGTT, son olarak 2017’de hazırladığı iç tüzükte şöyle tanımlanır: “Tunus Genel İşçi Sendikası, tüm örgütlerden bağımsız, meşruiyetini, gücünü ve kararlarını emekçilerden alan, tüm aktif ve emekli işçileri kapsayan ulusal, demokratik bir sendikal örgüttür.”¹

Resim 1: UGTT’nin Genel Merkezi²

UGTT (Union Générale Tunisienne du Travail, Tunus Genel İşçi Sendikası), 20 Aralık 1946 yılında Halduniye Medresesi’nde düzenlenen bir kongreyle kurulmuştur. Sendikanın genel sekreterliğine Ferhat Haşid, başkanlığına ise Muhammed Fadıl Bin Aşur seçilmiştir. Sendika halihazırda bünyesinde birçok yapı barındırmaktadır. Bu iç yapılar şöyle belirtilebilir: *Ulusal Kongre, Ulusal Meclis, Ulusal İdare Heyeti, Ulusal Yürütme Ofisi* altında Genişletilmiş Yürütme Ofisi, Sektörler Meclisi, Genel Sekreterlik; *Bölgesel Sektörel Yapılanmalar* altında Genel Topluluklar ve Sendikalar, Bölgesel Birlikler, Yerel Birlikler, Bölgesel Topluluklar ve Sendikaların Şubeleri, Ana Sendika, Sendika Vekilliği;

1 UGTT, “النظام الداخلي للاتحاد العام التونسي للشغل ٢٠١٧” August 29, 2017, s. 3.

2 Bu bina, birçok grev, protesto ve mitingin gerçekleştiği ismini sendikanın kurucuları arasında yer alan Muhammed Ali El-Hami meydanında yer almaktadır. Binanın üzerinde sendikanın önemli isimleri (soldan sağa) Habib Aşur (1913-1992), Ahmed Tlili (1916-1962), Muhammed Ali El-Hami (1890-1928) ve Ferhat Haşid’in (1914-1952) portreleri yer almaktadır. Kaynak: Mohamed-Salah Omri, “No Ordinary Union: UGTT and The Tunisian Path to Revolution and Transition”, *Workers of the World*, 1/7 (2015): p. 15.

Daimi Kurullar altında Ulusal İç Düzenleme Komitesi, Ulusal Mali Denetim Komitesi, Bölgesel İç Düzenleme Komitesi, Bölgesel Mali Denetim Komitesi; *Danışma Kurulları* altında Ulusal Çalışan Kadınlar Komitesi, Ulusal Çalışan Gençler Komitesi, Sektörel Kurullar, Sendika Topluluğu.³ UGTT'nin kuruluş ilkesi iki temel amaca dayanmaktadır: işçilerin yaşam ve çalışma koşullarını iyileştirmek ve kamu kalkınma politikalarının yönlendirilmesi ve programlanması üzerinde etki yaratmak.⁴

Resim 2: UGTT Logosu⁵

UGTT, özellikle 80'li yıllarda Tunus'ta köklü bir geleneğe sahip olan kadın hareketi bağlamında kadınların çalışma hayatında yaşadığı problemlere ışık tutmak amacıyla sendika bünyesinde kadın komiteleri oluşturdu. Bununla birlikte kadınların çıkarlarını savunmak ve endişelerini dile getirmek amacıyla Tunus genelinde çeşitli dernekler kurdu.⁶ Sendika her ne kadar kapsayıcı bir tüzük hazırlasa da kurulduğu günden bu yana sol ideolojinin tarafında yer aldı. Tunus'ta devrim sonrasında İslamcılığın yükselişi ve birçok farklı siyasi parti oluşumuna rağmen UGTT, sol partilerle yoğun ilişkiler geliştirdi. Burada doğal olarak, Burgiba ve Bin Ali dönemlerinde saf dışı bırakılmaya çalışılan sol ideolojinin sendikal faaliyetlere yönelmesinin de etkisinden bahsedilebilir.⁷

UGTT bugün 24 farklı bölge sendikası, 19 farklı sektör federasyonu ve 20 genel sendika altında hem kamuda hem de özel sektörde çeşitli meslek kollarında çalışan ve çeşitli siyasi görüşlere sahip 750 bini aşkın üyesiyle ülkenin en büyük sivil yapılanmasına sahiptir.⁸ Bu, hem bağımsızlık öncesi dönemde hem bağımsızlık sürecinde hem de günümüze kadar süre

3 <https://www.ugtt.org.tn/>, Erişim Tarihi: 21.07.2013.

4 Sami Adouani ve Saïd Ben Sedrine, Trade Unions in Transformation: Trade Union Power and Democratic Transition in Tunisia The UGTT: A Unique Story, An Unprecedented Experience, Friedrich Ebert Stiftung, January 2018, p. 4.

5 <https://www.ugtt.org.tn/>, Erişim Tarihi: 21.07.2013.

6 Solidarty Center, "Tunisian Women: Sustaining the Fight for Equal Rights", Catalysts for Change Tunisia, Solidarty Center, 2013.

7 Mohamed-Salah Omri, "No Ordinary Union: UGTT and The Tunisian Path to Revolution and Transition", p. 23.

8 Hèla Yousfi, Trade Unions and Arab Revolutions: The Tunisian Case Of UGTT, Routledge Publication, 2017.

gelen sosyo-politik ve ekonomik yapıda önemli bir sivil güç olduğunun göstergesidir.

2. Bağımsızlık Öncesi ve Sonrasında UGTT (Burgiba Dönemi)

Tunus'un bağımsızlığının inşasında ve kazanılmasında sendikal faaliyetlerin önemi yadsınamaz derecede büyüktür. Bağımsızlık öncesi süreçte UGTT (Tunus Genel İşçi Sendikası), Fransız işgaline karşı örgütlenen işçilerin oluşturduğu bir organizasyonken bağımsızlıktan sonra da Fransa karşıtı oluşturulan blokun en önemli bileşenlerinden biri olmuştur. Ayrıca kurucu lider Ferhad Haşit, izlediği milliyetçi politikalarla Fransız sömürge yönetimine muhalefet etmiştir. Ferhad Haşit, 5 Aralık 1952'de radikal Fransızlar tarafından öldürülmüştür. İkinci dünya savaşının oluşturduğu büyük kriz sonrasında verilen bağımsızlık mücadelesine UGTT başta olmak üzere birçok sivil örgütlenme, Burgiba'nın yanında yer almıştır. Fransa'nın Cezayir ve Fas'ta yaşadığı zorlu süreçler Tunus'un bağımsızlık sürecinde diplomasi yolunu tercih etmesine sebebiyet vermiş, böylelikle Burgiba'yla masaya oturmak zorunda kalmıştı. 20 Mart 1956 yılında ise Tunus, verdiği mücadelelerin neticesinde bağımsızlığına kavuşmuştur.⁹

Bağımsızlıktan on yıl önce kurulan UGTT, bağımsızlıktan sonraki Tunus hükümetinde güçlü bir şekilde temsil edilmekteydi. Mustafa Filali, Abdullah Farhat ve Lamine Chebbi gibi sendika isimlerine çok sayıda bakanlık makamı tahsis edildi. Böylelikle sendika, yeni ulus devlet projesinde de etkili oldu.¹⁰ Bununla birlikte sendika dış ilişkilerde de önemli temaslar sürdürmekteydi. Mağrib ülkelerinin (Fas, Cezayir, Libya) yanı sıra Mısır ve Filistin başta olmak üzere Doğu Akdeniz bölgesi ülkeleri, Amerika Birleşik Devletleri ve Birleşmiş Milletler başta olmak üzere çeşitli uluslararası kuruluşlarla temas halindeydi ve oradaki problemler hakkında açıklamalarda bulunmaktaydı.¹¹

Bağımsızlık sürecinde milli mücadelede görülen ayrılıkların UGTT'de de yaşandığını söylemek mümkündür. Zira daha önce Burgiba ile ortak hareket eden sonraları ise büyük fikir ayrılığına düşen Salih Bin Yusuf UGTT'nin içindeki bazı kesimler tarafından savunuluyordu.¹² Milliyetçi ve dindar kimliğiyle tanınan Salih bin Yusuf, tüccarlar, toprak sahipleri ve din adamları tarafından desteklenirken milliyetçi fakat seküler olan Burgiba ise işçi sınıfı, sendikalar ve sol gruplardan destek görüyordu. Sendikanın dördüncü genel sekreteri Ahmed bin Salih, Salih bin Yusuf'a karşı Burgiba'yı destekledi. Bu süreçte

9 Sayım Yorgun, "İslam Ülkelerinde Sendikal Haklar ve Yaşanan Sorunlar", Çalışma ve Toplum, 2019-3/62 (2019), 1719; Nur Tonay, "Arap Baharı Sürecinde Tunus: Otoriterlikten Demokrasiye Geçiş Sürecinin Analizi", Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021, s. 16.

10 Fethi Ceray, "الاتحاد العام التونسي للشغل ودوره في الانتقال الديمقراطي وتشكيل الواقع السياسي", AlJazeera Center of Studies, November 30, 2022.

11 Saad Albazaz, "العلاقات الخارجية للاتحاد العام التونسي للشغل ١٩٤٩-١٩٥٩", مجلة كلية التربية الأساسية/ جامعة بابل, ٢١: (١٣٠٢): 20-31.

12 Burgiba, Tunus'un bağımsızlık mücadelesinde diplomasinin merkezi olmasını, Batı ile ilişkilerin iyi bir biçimde sürdürülmesini ve laik politikalar benimsemesini talep ederken Salih bin Yusuf ise aksine İslam dünyasıyla barışık, bağımsızlığını silahlı mücadeleyle elde eden ve görece İslami değerleri önceleyen bir Tunus tasavvuruna sahipti.

Burgiba UGTT'nin bir tehdit olmadığını anlamış hatta bürokraside kadrolaşmasına imkan tanımıştır. Bu yakınlaşma sonrasında 1961 yılında ekonomi bakanlığına getirilen UGTT genel sekreteri Ahmed bin Salih, kötü ekonomi politikaları sonucu yükselen protestolar ve grevler ile birlikte görevden alınmış ve tutuklanmıştır.¹³

Bağımsızlık sonrası süreçte iç problemler daha belirgin hale gelmişti. Bu iç problemlerin en önemli kaynağı otoriterleşen iktidardır:

“Nasırcı çizgiyi takip eden Arap devletlerinin çoğunda olduğu gibi, Tunus'ta da sömürgeciliğin tasfiyesinin ardından Habib Burgiba'da cisimleşen güçlü bir devlet başkanlığına dayalı tek parti yönetiminin etkin olduğu bir siyasal rejim ortaya çıktı. Kitlelerin mobilize edilmesine imkan tanıyacak sendikalar ve dernekler Yeni Rejim tarafından baskı altına alındılar”.¹⁴

1969 yılında sendika, işçilerin yaşam koşullarını iyileştirmek, gelirlerini artırmak ve eşit çalışma koşullarını oluşturmak amacıyla genel greve gitmiştir. Yine 26 Ocak 1978'de gerçekleştirilen Burgiba karşıtı protestolar ve genel grev neticesinde birçok sendika üyesi tutuklanmıştır. Burgiba yönetimine karşı yapılan bu grevde yüz kişi yaşamını yitirmiştir.¹⁵ Başka bir kaynağa göre ise Kara Perşembe olarak adlandırılan günde gerçekleştirilen bu genel grevde iki yüz kişi ölmüş, bin kişi yaralanmıştır. Öte yandan bu olaylarla birlikte yönetimin sivil halka uyguladığı ölüme varan bu baskıcı politikalar, halk ile yönetim arasındaki güveni zedelemiştir.¹⁶ Burgiba'nın bağımsızlık sürecinde inşa ettiği popülarite, sendikaların yoğun protestoları ile birlikte yıkılmaya başlıyordu. Bu grevler hemen her yönetim sürecinde görülmüştür. Bu açıdan bakıldığında UGTT, Tunus muhalefetine en önemli aktörlerinden biri olarak görülebilmektedir.¹⁷

Halkın yönetimle arasındaki güveni tesis etmek adına Burgiba, Muhammed Mzali'yi başbakan olarak atamış ve bu süreçte tutukluların serbest kalmasını sağlamış ve 1981 yılında gerçekleştirilecek seçimler için muhalif yapıların siyasi parti olarak teşekkül etmesinin yolunu açmıştır.¹⁸ Bu dönemde ülkede önemli bir İslami yapılanma olan İslami Yöneliş Partisi (yeni adıyla Nahda Hareketi), 6 Haziran 1981'de siyasal parti olarak kendini ilan etti. Fakat seçim gerçekleşmeden önce partinin kurulmasından iki hafta sonra 18 Haziran'da parti yetkilileri tutuklanmaya başladı. 1981 seçimleri Burgiba'nın bu baskılarının gölgesinde gerçekleşti. Seçime güçlü bir parti girememiştir.¹⁹ Yasal olarak teşekkül edemeyen İslami

13 Ruhat Gülşah Erdem, “Tunus'ta İslami Hareketlerin Yükselişi: El Nahda Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014, s. 25-26.

14 Özge Özkoç, “Tunus'ta Demokrasiye Geçiş Süreci ve En-Nahda'nın İdeolojik Dönüşümü”, AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 74/3 (2019), s. 694.

15 Sayım Yorgun, “İslam Ülkelerinde Sendikal Haklar ve Yaşanan Sorunlar”, s. 1719.

16 Ruhat Gülşah Erdem, “Tunus'ta İslami Hareketlerin Yükselişi: El Nahda Örneği”, s. 26.

17 Muhammet Tahir Kılavuz, Muhammed Hüseyin Mercan ve Süleyman Güder, “Orta Doğu'da İslamcı Siyaset: Değişim Sürecinde Müslüman Kardeşler ve Nahda”, Araştırma Raporu, İstanbul: İlke Yayınları, 2014, s. 52.

18 Ruhat Gülşah Erdem, “Tunus'ta İslami Hareketlerin Yükselişi: El Nahda Örneği”, s. 26.

19 Ahmet Gökçen, Tunus Nahda Hareketi: Anılar ve Belgelerle Bir İslami Hareketin Anatomisi, Ankara:

Yöneliş Hareketi daha çok lise ve üniversitede etkinliğini artırmıştır. 1985 yılında üniversite yapılanması Tunus Genel Öğrenci Birliği'ni kurmuştur. Kısa sürede bu yapılanma 15 bin üyeye ulaşmış, 80'lerin sonlarına doğru UGTT'de de etkili olmaya başlamıştır.²⁰

3. Devrime Giden Yolda UGTT (Bin Ali dönemi)

Tunus'ta 7 Kasım 1987 yılında Burgiba en yakın adamlarından olan Zeynelabidin Bin Ali tarafından devrildi. Beyaz Devrim olarak adlandırılan bu olay, ilk önceleri darbe veya inkılap olarak algılanmamıştı. Zira Bin Ali, önce içişleri bakanı sonra başbakan olarak Burgiba politikalarının en etkin uygulayıcısıydı. Bin Ali başa geçtikten sonra devlet ve UGTT arasında yoğun temaslar kurulmaya başlandığı söylenebilir.

Aleya-Sghaier'a göre UGTT, Bin Ali'nin en etkili aktörlerinden biriydi. Zira 350 bin civarı üye sayısı ve birçok sektörü domine etmesiyle güçlü bir aktördü. Ayrıca 80'li yılların sonuna kadar toplumu yönlendirmede ciddi bir tecrübesi söz konusuydu. Bin Ali devletle UGTT arasındaki anlaşmazlıkları çözmek adına yeni adımlar attı. Tutuklu olan Habib Aşur'u serbest bıraktı. 89 yılında UGTT'nin gerçekleştirdiği kongrede İsmail Sahbani, merkez sol üyelerin desteğini alarak genel sekreter oldu. Bin Ali bu süreçte sendikayı etkisizleştiren ve kendisine bağlayan politikalara yönelmişti. Kendisine muhalif olan eski sendika üyelerini yönetimden uzaklaştırmayı başarmıştı. Bin Ali sendika için özel bütçe ayırmış ve sendika yetkililerine buradan maaş ödemeye başlamıştı. Liberalleşme politikaları bağlamında özel sektörler gelişmiş ve iş kanunları iyileştirilmiş olsa da işçilerin yaşam koşullarında ciddi olumsuzluklar söz konusuydu. Bu süreçte protestolar ve grevler olsa da UGTT, giderek daha fazla bağımlı olduğu Bin Ali'nin otoritesi altında çok inisiyatif alamıyordu. Bu bağımlılığın getirileri de vardı şüphesiz. Bu süreçte Bin Ali'nin partisiyle organik bağlar geliştiren UGTT, birçok konuda Bin Ali'nin onayını alıyor, bunun karşılığında da çeşitli ödüller (hibeler, araziler ve statüler) elde ediyordu. Bin Ali'nin ekonomide liberal politikaları, politik alanda ise baskılarını arttırdığı dönemde UGTT, üyelerine önemli ayrıcalıklar kazandırabiliyordu. Ne var ki, Bin Ali ve ekibi bu dönemde yolsuzlukla anılıyordu. Hatta Bin Ali iktidarı varlığını bu baskı ve yolsuzlukla sürdürebiliyordu. Devrimin yaklaşan günlerine kadar sendikanın bu bağı sürdürdüğü söylenebilir. 8 Ocak 2011'de göstericilere keskin nişancılar tarafından ateş açılmasının ardından UGTT yönetimi ve Bin Ali'nin birbirinden uzaklaştığı söylenebilir. Bu süreçte UGTT, protestoculara yöneltilen bu tehdidin karşısında olduklarını belirtti. Bu tarihten sonra UGTT, genç protestoculara destek vererek gerçekleşecek devrime yön verdi. Sendikanın siyasal yapılanmaları, öğrenci ve sakinlerden müteşekkil protestoculara rehberlik etti. UGTT bu süreçte protestolara grevlerle de destek verdi. UGTT şubeleri büyüyen toplumsal hareketin örgütlenme merkezleri haline geldi. Devrimi getiren protestolarda UGTT özellikle 12, 13 ve 14 Ocak'ta meydanlarda ve sokaklarda daha da belirginleşti. Devrimin gerçekleştiği 14 Ocak'ta UGTT, bundan sonra devrim, siyasi reform

Maarif Mektepleri Yayınevi, 2020, s. 71-73.

20 Ruhut Gülşah Erdem, "Tunus'ta İslami Hareketlerin Yükselişi: El Nahda Örneği", s. 67.

ve demokratikleşme hedefleri doğrultusunda hareket edeceğini ilan etti.²¹

Bu çıkar ilişkisi daha çok Bin Ali'nin iktidarını sürdürmesine fayda sağlayacaktı fakat başka çıktıları da vardı şüphesiz:

“Rejim açısından sosyalist ekonomi politikanın uygulandığı bu dönemde UGTT'yle yapılan işbirliği, ülkenin en örgütlü işçi örgütlenmesinin kontrol altında tutulmasına yarayacaktı. Buna karşılık, UGTT'nin siyasal alandaki varlığı ve ağırlığı, kimi zaman Tunuslu işçilerin ve sol hareketlerin lehine rejimi dengeleyici bir güç olarak politika üretmesine olanak tanıyacaktı. Gerçekten de 1970'lerin sonundan itibaren ekonomik krizin yol açtığı toplumsal huzursuzluğu sırtlayan, grev ve gösterilerin başını çeken UGTT olacaktı. Dahası, 2010 yılının sonunda ülkede ayaklanmalar başladığında UGTT'nin protestocular lehine rejimle pazarlık masasına oturabilmesini ve 2011-2012 yıllarındaki siyasal krizlerde etkin bir rol oynayarak geçiş süreci için yol haritası oluşturabilmesini de bu tarihsel arka plan sağlayacaktı”.²²

Özetle UGTT'nin Burgiba ve Bin Ali iktidarıyla kurduğu ilişki, “çatışmalı işbirliği” olarak kavramsallaştırılabilir. Başka bir biçimde belki “hizmet ilişkisi”, “pragmatik ittifak”, “çıkarların yakınlaşması” veya “med cezir hareketi” olarak da betimlenebilir. Nihayetinde UGTT, kendi varlığını sürdürmeye, kazanımlarını korumaya ve politik alandaki gücünü tahkim etmeye çalıştı. Bununla birlikte iktidar da özellikle çalışanların yüzde doksanına nüfuz edebilen böyle bir yapıyı önemli bir denetim aracı olarak da görüyordu. Böyle bir ilişkide Burgiba ve Bin Ali iktidarlarının yürüttüğü iki süreçten bahsedilebilir: (a) toplumsal hareketlerin gücünü baskı altına almak ve denetlemek, (b) sendikanın kontrol altında tutulması ve liderlik rolünün zayıflatılması.²³

4. Devrim Sürecinde ve Sonrasında UGTT

Tunus'ta 17 Aralık 2010 tarihinde Muhammed Bouazizi'nin kendini yakmasıyla başlayan ve kısa sürede ülkenin birçok yerine yayılan protestolar, 24 yıldır iktidarda olan Bin Ali'nin 14 Ocak 2011'de ülkeden kaçmasıyla sonuçlandı. Ekonomik taleplerle başlayan protestolar Nahda Hareketi ve UGTT başta olmak üzere muhalif yapıların desteğiyle politik bir yapıya büründü.

Tunus'ta devrim sonrası süreçte politik seyrin belirlenmesinde Ulusal Diyalog Dörtlüsü'nün öneminden bahsetmek gerekir. 2015 yılında Nobel Barış Ödülüne layık görülen bu yapı, 18 Haziran 2012'de UGTT'nin bir girişimi olarak başladı. İlk süreçlerde yankı bulmayan bu çağrı UGTT tarafından 30 Temmuz 2013'te yinelenildi. Bu tarihte UGTT tarafından yapılan bu çağrı, kısa sürede yıpranan ve halkın taleplerini yerine getiremeyen

21 Amira Aleya-Sghaier, “The Tunisian Revolution: The Revolution of Dignity”, Journal of the Middle East and Africa, 3 (2012), pp. 34-35; Christopher Alexander, Tunisia Stability and Reform in The Modern Maghreb, USA: Routledge, 2010, pp. 80-81.

22 Özge Özkoç, “Tunus'ta Demokrasiye Geçiş Süreci ve En-Nahda'nın İdeolojik Dönüşümü”, s. 694.

23 Fethi Ceray, “2022, الاتحاد العام التونسي للشغل ودوره في الانتقال الديمقراطي وتشكيل الواقع السياسي”, 2022.

Troyka²⁴ hükümetinin teknokratik hükümete devredilmesi ve anayasa çalışmalarının nihayete ulaştırılmasını amaçlıyordu. Bu süreçten sonra UGTT'ye UTICA (Tunus Sanayi Ticaret ve El Sanatları Derneği), LTDH (Tunus İnsan Hakları Birliği) ve Tunus Avukatlar Birliği eşlik etti. Bu dörtlü yapıya daha sonra 21 siyasi parti de dahil olarak Ulusal Diyalog'un ana omurgası oluşturuldu. Ulusal Diyalog böylelikle Tunus'un demokratikleşme sürecinin en önemli aktörlerinden biri oldu.²⁵

Devrim sürecinin başlamasında güçlü bir etkisi olmasa da ülke çapına hızlı bir biçimde yayılmasında ve politik zeminin oluşturulmasında UGTT ve özellikle yerel şubelerinin önemli bir rol üstlendiği belirtilebilir. Sidi Bouzid'de başlayan protesto gösterilerinin ülkenin daha az gelişmiş güney ve iç kesimlerine yayılması protestoların ekonomik hüviyetini güçlendirmiştir. Bu noktada bu protestoların siyasal kimliği elde etmesinde UGTT'ye bağlı çeşitli sektörden sendika üyelerinin etkisi söz konusudur. Bu noktada ekonomik taleplerin Bin Ali'yi devirecek politik taleplere dönüşmesinde başta UGTT olmak üzere çeşitli mesleki örgütlenmelerin yadsınamaz katkısından bahsetmek gerekir.²⁶

UGTT bu süreçten sonra, devrimin kurumsallaşması ve sağlıklı bir biçimde sürdürülmesi ayrıca demokratikleşmenin sağlanmasında başat yapılardan biri olmuştur. Şükrü Belayid ve Muhammed İbrahimi suikastlarının ardından 2013 yılının Ağustos ayında Nahda Hareketi Partisi'nin liderliğini sürdürdüğü koalisyon hükümetine yönelik protestoların amacına ulaşmasında ve hükümetin teknokratik hükümete devredilmesinde yine UGTT'nin etkisinden bahsedilebilir:

“UGTT'nin ve diğer sivil toplum örgütlerinin koordine ettiği uzlaşma görüşmeleri Ağustos sonunda tansiyonu düşürmeyi başarmıştır. 22 Ağustos 2013'de Gannuşi, UGTT ile yaptığı görüşmenin ardından siyasilerin yer almadığı bir hükümetin kurulması teklifini prensipte kabul ettiklerini fakat muhalif ve iktidar ortaklarının bir araya gelerek yol haritasını müzakere etmeleri gerektiğini açıklamıştır. Ulusal diyalog görüşmelerinin ardından 20 Eylül'de Nahda Partisi, muhalefet ile yol haritasının prensiplerinde anlaşıklarını açıkladı. Bu yol haritasına göre taraflar, seçim yasaının ve anayasanın en kısa süre içerisinde hazırlanıp referanduma götürülmesine, parlamento ve cumhurbaşkanlığı seçimleri için seçim takviminin hazırlanmasına ve troyka hükümetinin istifa edip görevini tarafsız bir teknokrat hükümetine devretmesine karar verdiler”²⁷

2014 yılında yapılan seçimlerde yeni kurulan Nida Tunus Partisi mecliste çoğunluğu sağladı ve akabinde yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Baci Kaid Es-Sibsi cumhurbaşkanı oldu. Her ne kadar kısa süre sonra Nida Tunus partisi bölünüp Nahda Hareketi Partisi mecliste çoğunluğu sağlasa da bu süreçte Nahda Hareketi Partisi'nin muhalefet

24 Üçlü Koalisyon.

25 Issandr El Amrani, “Tunisia's National Dialogue Quartet Set a Powerful Example”, International Crisis Group, October 10, 2015.

26 Nebahat Tanrıverdi Yaşar, “Tunus Seçimleri Arifesinde Türkiye-Tunus İlişkileri”, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM). Ekim 2014, s. 7.

27 Nebahat Tanrıverdi Yaşar, “Tunus Seçimleri Arifesinde Türkiye-Tunus İlişkileri”, s. 13.

tarafında yer aldığı görülmektedir. Mercan ve Kılavuz, Sibi'sinin cumhurbaşkanlığı döneminde Nahda Hareketi ile birlikte UGGT'yi de politik zemin olarak ılımlı muhalefet içerisinde konumlandırmıştır.²⁸

Tablo 1 Tunus'ta Temel Aktörler

	Rejim Elitleri	Muhalefet
Katı/ Radikal	Bin Ali'nin Yakın Çevresi Yüksek Bürokrasi Güvenlik Güçleri	Selefiler Aşırı Sol
ılımlı	Sivil Siyasal elitler Militer/Askeri Bürokrasi Sivil Bürokrasi Burgibacılar (Tunus'un Çağrısı)	Nahda Hareketi Sosyal Demokratlar Tunus Genel İşçi Sendikası (UGTT) Ulusal Diyalog Dörtlüsü

UGTT'nin hem iktidara yakın hem de iktidarı eleştirebilen tutumlarını irdeleyen ve bu açıdan özel bir konumu olduğunu belirten Netterström, 2011 Tunus Devrimi özelinde şu kaniya varmaktadır:

“Rejim üyeliği ile muhalefet (aynı zamanda diğer siyasi bölünmeler) arasında yalpalayan şey, UGTT'ye karşı devlet değil, sendika içindeki çok sayıda mücadeleydi. UGTT'nin bulanık doğasına rağmen sendika, aksi takdirde sıkı bir şekilde kontrol edilen otoriter bağlamda birçok insan için siyasi faaliyetlere katılma konusunda hâlâ önemli bir fırsat oluşturuyordu. Bazıları, UGTT'nin devletle olan yakın ilişkisinin onu otomatik olarak uygun bir toplumsal hareket veya sivil toplum örgütü olarak kategorize etmekten alıkoyduğunu iddia edebilir. Bu, teoriyi kurtarıyor ancak bizi Tunus'taki halk mücadelesinin doğası ve geçiş demokrasisinde sendikanın oynadığı rol hakkında herhangi bir açıklama yapmadan bırakıyor”.²⁹

Benzer bir tutumun Kays Said'in Meclisi ve Yüksek Yargı Konseyi feshederek yasama, yürütme ve yargı onlarını kendine bağlaması sonrasında oluşan siyasal krizde de kendini gösterdiği söylenebilir.. UGTT'nin, Temmuz 2022 referandumundan önce Kays Said'in yeni bir anayasa taslağı hazırlamak için yaptığı diyaloga katılmayı reddetmesi ve Kays Said'in bunun dışındaki herhangi bir müzakere biçimine yanaşmaması gibi bazı gerilimlere rağmen UGTT, onunla yakınlaşma yolunu sürdürmeye çalıştı. Sendika bu süreçte katılımcı bir yaklaşım çağrısında bulunmaya devam etti ve Said'i saf dışı etmemek ve -daha da önemlisi saflarında hala Kays Said yanlısı bir grup bulunduğu- örgütün birliğini korumak umuduyla saldırılarını ondan ziyade hükümete yöneltti.³⁰

28 Muhammed Hüseyin Mercan, ve Muhammet Tahir Kılavuz, “Tunus'ta Demokratikleşme ve Elit Teorisi” Uluslararası İlişkiler, 14/55 (2017), s. 80.

29 Kasper Ly Netterström, “The Tunisian General Labor Union and the Advent of Democracy”, Middle East Journal, 70/3 (2016), p. 398.

30 Aymen Bessalah, “UGTT's Salvation Initiative: Saving Tunisia or Saving Themselves?”, The Tahrir Institute for Middle East Policy, March 22, 2023.

UGTT'ye yöneltilen eleştiriler bununla sınırlı kalmamaktadır. İslamcılar UGTT'nin sol partilere daha yakın durmasını ve sokak gösterilerini kendi ideolojisi lehine baskı aracı haline getirmesini eleştirmektedir. Sol ideolojiler ise UGTT'nin devrimci hedefleri savunmak için yeterince çaba göstermediğinden ve bunun yerine daha uzlaşmacı bir yaklaşım benimsemesinden şikayetçidirler.³¹

Tüm bu süreçler dikkate alındığında UGTT'nin gerek iç dinamiklerini gerekse de ilişkilerini yeniden gözden geçirmesi gerektiğine ilişkin kanaatler oluşmuştur. Özellikle Tunus'un yaşadığı zorlu süreçler, sendikanın hiyerarşik örgütlenmesinin, her ne kadar uyumunu korumasını ve çeşitli siyasi krizlere dayanabilmesini sağlasa da örgütsel yapıyı her zamankinden daha fazla gözden geçirmesi gerektiğini göstermektedir. UGTT'nin, güncel siyasi değişimlere ayak uydurabilecek daha demokratik dinamikleri teşvik ederek, yeni ekonomik ve sosyal duruma ve işçi sınıfının gelişimine uyum sağlaması gerekmektedir. Özellikle de dünyada, siyasal alanda, geleneksel siyasal örgütlerden entelektüel ve örgütsel olarak farklılaşarak hızla gelişen yeni toplumsal hareketlerin vizyonuna tanık olduğumuz için bu yeniden yapılanmanın aciliyeti söz konusudur.³²

Sonuç

UGTT, modern Tunus tarihinin en önemli sivil yapılanması olarak toplum ve iktidar arasında önemli bir köprü görevi görmüş, kritik süreçlerde önemi roller üstlenmiş, kitleleri harekete geçirerek çeşitli kazanımlar elde etmiş, ülkedeki birçok toplumsal siyasal ve ekonomik kesimler tarafından önemsenen ve dikkate alınan bir sendikadır. Sendika, en önemli gücünü geniş ve farklı kesimlerdeki üyelerden almaktadır. Bu noktada sayısı milyonları bulan bir nüfuzla sahiptir. Bu nüfuzun daha demokratik ve müreffeh bir toplum için kullanılması elzemdir.

Tunus bugün gittikçe otoriterleşen Cumhurbaşkanı Kays Said'in iktidarı altında demokratikleşme sürecinin sönük dönemlerini yaşamaktadır. Başta Nahda Hareketi lideri Raşid Gannuşi olmak üzere birçok siyasi tutuklunun varlığı ve ekonomik politikalarda yürütülen kemer sıkma politikalarına karşı UGTT, Kays Said'e yönelik eleştirilerini arttırmakta protesto ve grevlere başvurmaktadır.

Tunus'un düştüğü bu siyasal ve ekonomik krizden çıkmasında daha önce önemli roller üstlenen ve bu konuda artık ciddi bir tecrübeye sahip UGTT'nin ülkenin geleceğini önemseyen taraflarla bir araya gelip yeni bir reçete/yol oluşturması gerekmektedir. Ülkenin önemli bir sivil gücü olarak UGTT'nin bu konuda üstleneceği rol hem sendika adına bir sorumluluk hem de daha demokratik bir Tunus için vazgeçilmez bir gerekliliktir. Zira Lahmar'ın dediği gibi: "Değişmeyecek tek şey adalet, özgürlük ve onur değerleridir ve bu, sendikanın sermayesidir. Ne zaman ki bunu içerde ve dışarıda işletirse".³³

31 Dina Bishara, "Labor Movements in Tunisia and Egypt", SWP Comments, 1 (2014): p. 7.

32 Hèla Yousfi, "رهانات إعادة هيكلة الإتحاد العام التونسي للشغل في سياق سياسي واجتماعي متحول". الإتحاد العام التونسي للشغل، 2015، s. 125. للشمول و تحديات ثورة الحرية و الكرامة.

33 Mouldi Lahmar, "الاتحاد العام التونسي للشغل في سياق ثورة الكرامة ثوابت التأسيس، تحول السياقات وتحديات التأقلم". الإتحاد العام التونسي للشغل و تحديات ثورة الحرية و الكرامة، 2015، p. 31.

Kaynakça

Adouani, Sami ve Ben Sedrine Saïd. Trade Unions in Transformation: Trade Union Power and Democratic Transition in Tunisia The UGTT: A Unique Story An Unprecedented Experience. Friedrich Ebert Stiftung. January 2018. <https://library.fes.de/pdf-files/iez/14064.pdf>

Albazaz, Saad. “العلاقات الخارجية للاتحاد العام التونسي للشغل 6491-6591”. مجلة كلية التربية. الأساسية/ جامعة بابل . 21 (1302): 20-31.

Alexander, Christopher. Tunisia Stability and Reform in The Modern Maghreb. USA: Routledge, 2010.

Aleya-Sghaier, Amira. “The Tunisian Revolution: The Revolution of Dignity”. Journal of the Middle East and Africa, 3 (2012): 18-45. <https://doi.org/10.1080/21520844.2012.675545>

Bessalah, Aymen. “UGTT’s Salvation Initiative: Saving Tunisia or Saving Themselves?”. The Tahrir Institute for Middle East Policy. <https://timep.org/2023/03/22/ugtt-salvation-initiative-saving-tunisia-or-saving-themselves/>. March 22, 2023.

Bishara, Dina. “Labor Movements in Tunisia and Egypt”. SWP Comments, 1 (2014): pp. 1-8. https://www.swp-berlin.org/publications/products/comments/2014C01_bishara.pdf

Ceray, Fethi. “الاتحاد العام التونسي للشغل ودوره في الانتقال الديمقراطي وتشكيل الواقع السياسي”. AlJazeera Center of Studies. <https://studies.aljazeera.net/sites/default/files/articles/documents/2022-12/02%الاتحاد% العام% التونسي% للشغل% ودوره% في% الانتقال% الديمقراطي% وتشكيل% الواقع% السياسي.pdf>. November 30, 2022.

El Amrani, Issandr. “Tunisia’s National Dialogue Quartet Set a Powerful Example”, International Crisis Group. <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/north-africa/tunisia/tunisia-s-national-dialogue-quartet-set-powerful-example>. October 10, 2015. Doa: August 25, 2023.

Erdem, Ruhat Gülşah. “Tunus’ta İslami Hareketlerin Yükselişi: El Nahda Örneği”. Yüksek Lisans Tezi. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014. Tez No: 396119

Erişim 1: <https://www.ugtt.org.tn/>, Erişim Tarihi: 21.07.2013.

Gökçen, Ahmet. Tunus Nahda Hareketi: Anılar ve Belgelerle Bir İslami Hareketin Anatomisi. Ankara: Maarif Mektepleri Yayınevi, 2020.

Kılavuz, Muhammet Tahir; Mercan, Muhammed Hüseyin ve Güder, Süleyman. “Orta Doğu’da İslamcı Siyaset: Değişim Sürecinde Müslüman Kardeşler ve Nahda”. Araştırma Raporu. İstanbul: İlke Yayınları, 2014. https://ilke.org.tr/images/yayin/pdf/ortadoguda_ismamci_siyaset_degisim_surecinde_musliman_kardesler_ve_nahda.pdf

Lahmar, Mouldi. “الاتحاد العام التونسي للشغل في سياق ثورة الكرامة ثوابت التأسيس، تحول السياقات” وتحديات ثورة الحرية و الكرامة. <https://www.ugtt.org.tn/wp-content/uploads/2017/03/livre-dep-formation.pdf>. 2015.

Mercan, Muhammed Hüseyin ve Kılavuz, Muhammet Tahir. “Tunus'ta Demokratikleşme ve Elit Teorisi”. Uluslararası İlişkiler. 14/55 (2017): 75-92. <https://doi.org/10.33458/uidergisi.513515>

Netterstrøm, Kasper Ly. “The Tunisian General Labor Union and the Advent of Democracy”. Middle East Journal. 70/3 (2016): 383–398. <http://www.jstor.org/stable/26426626>

Omri, Mohamed-Salah. “No Ordinary Union: UGTT and The Tunisian Path to Revolution and Transition”. Workers of the World. 1/7 (2015): 14-29.

Özkoç, Özge. “Arap Dünyasında Demokratikleşme Süreçleri ve Siyasal İslam: Müslüman Kardeşler ve En-Nahda Hareketi Üzerine Bir Karşılaştırma”. Mülkiye Dergisi. 40/1 (2016): 29-56.

Özkoç, Özge. “Tunus'ta Demokrasiye Geçiş Süreci ve En-Nahda'nın İdeolojik Dönüşümü”. AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi. 74/3 (2019): 689-718. <https://doi.org/10.33630/ausbf.545327>

Solidarty Center. “Tunisian Women: Sustaining the Fight for Equal Rights”. Catalysts for Change Tunisia. Solidarty Center. https://www.solidaritycenter.org/wp-content/uploads/2014/12/Tunisia.English-Final.bug_.pdf. 2013. Doa: 12.09.2023.

Tanrıverdi Yaşar, Nebahat. “Tunus Seçimleri Arifesinde Türkiye-Tunus İlişkileri”. Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM). Ekim 2014. ORSAM Rapor No: 192

Tonay, Nur. “Arap Baharı Sürecinde Tunus: Otoriterlikten Demokrasiye Geçiş Sürecinin Analizi”. Yüksek Lisans Tezi. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2021. Tez No: 691386

UGTT. “النظام الداخلي للإتحاد العام التونسي للشغل 7102”. <https://www.ugtt.org.tn/category/reglement-interieur/>. August 29, 2017. Doa: 13.09.2023.

Yorgun, Sayım. “İslam Ülkelerinde Sendikal Haklar ve Yaşanan Sorunlar”. Çalışma ve Toplum. 2019-3/62 (2019): 1707-1736. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2576179>

Yousfi, Hèla. “رهانات إعادة هيكلة الإتحاد العام التونسي للشغل في سياق سياسي واجتماعي متحول”. 2015. <https://www.ugtt.org.tn/wp-content/uploads/2017/03/livre-dep-formation.pdf>.

Yousfi, Hèla. Trade Unions and Arab Revolutions: The Tunisian Case Of UGTT. Routledge Publication, 2017